

ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ДАМУ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Қазақстанның табиғи және климаттық жағдайына байланысты ауыл шаруашылығының бірнеше бағыты жолға қойылған. Оның ішінде мал шаруашылығы, бау-бақша, егін шаруашылығы және балық шаруашылығы кеңінен дамыған. Қазақстанның жалпы жер көлемінің 80% жуығы ауыл шаруашылығына қолайлы болып табылады. Ал оның 11% жуығы егістікке арналған жерлер болып есептеледі. Жалпы алғанда Қазақстан Республикасының 22,582,3 мың гектар аумағы ауыл шаруашылық дақылдарын егуге арналған жер. Оның ішінде Түркістан облысы аумағында 847,9 мың гектар жер ауыл шаруашылығы егістіктеріне пайдаланылады. Бұл Түркістан облысының еліміздің оңтүстік аймағында орналасқандықтан, табиғи климаттық жағынан және жерінің құнарлығы тұрғысынан ауыл шаруашылығына қолайлы өңір екенін көрсетеді. Себебі, аталмыш аймақта шаруашылық түрлері ежелгі кезеңдерден бастап дамып, мал шаруашылығының, егіншілік, бау-бақша өсірудің дәстүрлі формасы сақталған. Қазіргі уақыттың өзінде Түркістан облысының ауыл шаруашылық көрсеткіштері еліміз бойынша алдыңғы қатарлы нәтижеге қол жеткізіп отыр. Мысалы, Қазақстан бойынша ет өңдеу өнеркәсібі бойынша Түркістан облысы 2018 жылы алғашқы орынға шықты. Бұл облыс төңірегінде ет өндіру көлемі 154,7 мың тоннаға жетті. Оның 9,6 мың тоннасы Өзбекстан, Иран, БАӘ елдеріне экспортталды. Бұл республика бойынша жалпы ет экспортының 54% құрады. Мұны өңірдегі мал басының өскенімен және мал бордақылау кәсібінің жақсы дамығанымен түсіндіруге болады. Осы көрсеткішті 2020 жылғы деректермен салыстырсақ, облыс көлемінде шетелге 4202,40 тонна ет өнімдерін экспортталған. Оның ішінде ірі қара, қой және құс етінің сұранысы жоғары. Алдағы уақытта Түркістан облысы, Сайрам ауданында 21,000 бас малға арналған бордақылау кешені салынатын болады. Жалпы Түркістан облысы көлемінде өндіріліп отырған мал шаруашылығы өнімдерінің қатарына еттен бөлек, сүт өнімдері мен жұмыртқа өнімдері кіреді. Бұл «Агроөнеркәсіптік кешенді дамытудың 2018-2021 жж. арналған бағдарламасы» аясында жолға қойылып келеді. Сонымен қатар, бұл салада «Етті мал шаруашылығын дамытудың 2018-2027 жж. арналған

бағдарламасының» да маңызы зор. Бұл бағдарлама шеңберінде 2027 жылға қарай республика бойынша отбасылық фермалардың санын 20 мыңнан - 100 мыңға, жұмыс күшін 100 мыңнан - 600 мыңға, еттің экспорт көлемін 30 млн доллардан - 2,4 млрд долларға, ет өңдеу комбинаттарын 14 тен 21 ге жеткізу көзделген.

Түркістан облысының ауыл шаруашылығы егін шаруашылығының дамуымен де ерекшеленеді. 2021 жылдың қаңтар шілде айларында өсімдік шаруашылығындағы өндіріс көлемі 37,8 млрд теңге болды. Облыс бойынша көкөніс-бақша дақылдары 8,1 мың гектарға, майлы дақылдар 1,9 мың гектарға артып, сәйкесінше мақтаның егіс көлемі 16,3 мың гектарға кеміді. Ал облыс көлеміндегі жылыжайлар жаңадан 73 гектарға артты. Бұл жалпы көлемі 1,320 гектарды құрап, республика бойынша жылыжайлардың 71% қамтиды. Сонымен қатар, Түркістан облысындағы жылыжайларда тамшылатып суару технологиясы жолға қойылған. Сонымен қатар облыстың табиғи климаттық жағдайының қолайлы болуына байланысты жылыжайларда жыл бойы өнім алу технологиясы іске асырылып жатыр. Қазіргі кезде Сайрам, Сарыағаш аудандарында орналасқан жылыжайлар облыс экономикасының тұрақты дамуына және жоғары көрсеткіштерге қол жеткізуіне жағдай жасап отыр. Салыстырып қарайтын болсақ Түркістан облысы ауыл шаруашылығы өнімі республика көлемінде 14% құрайды.

Түркістан облысы агросекторының алға жылжуының маңызды шартының бірі көлік және логистикалық саланың дамуы болып табылады. Бұл тұрғыда, облыс территориясынан басып өтетін Батыс Еуропа – Батыс Қытай тас жолы ауыл шаруашылық өнімдерін еліміз бойынша еркін тасымалдауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, облыс ауыл шаруашылық өнімдерін басқа да елдерге тасымалдауға жағдай жасайды.

Алайда, соңғы жылдары елімізде орын алған техногенді, табиғи және пандемиялық жағдай облыстың агросекторына айтарлықтай ықпал етті. Біріншіден, 2020 жылы 1 мамырда орын алған Өзбекстандағы Сардоба су қоймасының жарылуынан Түркістан облысы Мақтаарал ауданы егістік алқаптары су астында қалды. Екіншіден, 2020 жылдағы Covid-19

пандемиясына байланысты еліміз бойынша төтенше жағдайдың енгізілуі егіншілердің нақандық жұмыстарына әсер етті. Үшіншіден, 2021 жылы орын алып отырған қуаңшылық облыс аумағы бойынша ауыл шаруашылық секторына қолайсыздық тудырып отыр. Дегенмен ерте кездерден жолға қойылған дәстүрлі шаруашылық түрлері облыс экономикасында шешуші сектор болып қала беруде.

Қазіргі кезде Түркістан облысы ауыл шаруашылығы негізгі капиталына 28,4 млрд теңге (66,9 млн доллар) инвестиция тартылып, 2020 жылмен салыстырғанда 2,2 есе артқан. Облыс көлемінде 68,7 мың шаруа қожалығы тіркелген. Бұл республикалық көрсеткіштің 32% құрайды. Аталмыш шаруа қожалықтарында 177,6 мың адам жұмыспен қамтылған. Сонымен қатар, Түркістан облысынан ауа райының қуаңшылығынан аса зардап шеккен Маңғыстау облысына 95 вагон 3,0 мың тонна шөп жеткізілді.

Түркістан облысының агро өнеркәсібін дамытуда көптеген ұтымды тұстары бар, соның ішінде табиғи климаттық, көлік-логистикалық құрылымдар болып табылады. Сонымен қатар, облыс көлемінде суармалы жерлерді кеңейту мәселесі де бар. Бұл тұтас сектордың негізгі мәселесінің бірі болып табылады. Бұл тұрғыда қазіргі кезде облыс бойынша «Сарқырама су қоймасын», «Сырдария өзенінен канал тарту», «Жетікөл көлдер жүйесін жаңғырту» сияқты кең көлемде су үнемдеуге арналған жобалар қолға алынуда. Сонымен қатар, Түркістан облысының ауыл шаруашылық секторының маңыздылығы облыстың әлеуметтік-экономикалық дамытудың 2025 жылға дейінгі кешенді жоспары аясында Түркістан қаласы айналасында 11,0 мың гектар азық-түлік белдеуін құру жобалары іске асырылуда.

Қорытындылай келе, Түркістан облысы ауыл шаруашылығының көрсеткіштері Қазақстан бойынша зор нәтижелерге қол жеткізуде. Бұл облыс көлемінде агросектордың жан-жақты дамып келе жатқанын көрсетеді. Соның ішінде ауыл шаруашылық саласында жаңа технологияларды тиімді пайдалану облыс экономикасының маңызды драйвері болып табылады. Агросектордағы инновациялық технологияларды игеру жаңа маман иелерінің аталмыш салаға келуіне жағдай жасайды.

Саясат, сыртқы қатынастар және қауіпсіздік

- Қазақстан президенті Қасым-Жомарт Тоқаев пен ресейлік әріптесі Владимир Путин онлайн байланыс арқылы 17-ші Қазақстан-Ресей өңіраралық ынтымақтастық форумына қатысты. Президент Тоқаев Ресей басшысы Владимир Путинге эпидемия басталған кезде Қазақстанға көрсеткен көмегі үшін ризашылығын білдірді. Сондай-ақ президент Ресейдің Sputnik V вакцинасын Қарағанды фармацевтикалық кешенінде шығаруды бастаудың маңыздылығына тоқталды. Тоқаев Ресей Қазақстанның стратегиялық серіктесі әрі одақтасы екендігін тағы да дәлелдеді (Kazinform, 30.09.2021).
- Түркия Сыртқы істер министрі Мевлют Чавушоглу 12 қарашада Ыстамбұлда өтетін Түркі кеңесі мемлекет басшыларының 8-ші саммитіне дайындық барысын жариялады. Чавушоглу саммиттің Кеңес үшін тарихи қадамдар жасайтынын айтты. Түркіменстан саммитке бақылаушы ретінде қатысады деп күтілуде. 2021 жылдың маусымында Түркіменстан Сыртқы істер министрі Рашид Мередов Түркі кеңесінің бас хатшысы Бағдәд Әміреєвпен кездесіп, осы мүмкіндікті талқылады (Turkmenportal.com, 29.09.2021)..
- Қырғызстан Сыртқы істер министрі Руслан Қазақбаев Австрияда Федералды экономика палатасының вице-президенті Ричард Шенцпен кездесу үшін Австрияға барды. Тараптар екі ел арасындағы сауда-экономикалық ынтымақтастықтың өзекті мәселелерін талқылады. Олар қырғыз-австрия үкіметаралық комиссиясында жүргізіліп жатқан жұмыстың маңыздылығына тоқталып, 2022 жылға арналған жоспарларды белгіледі. Қырғыз тарапы австриялық сарапшылардың қырғыз кәсіпкерлерін оқытуды ұйымдастыруға қызығушылығын білдірді және бірлескен кәсіпорындар құруды ұсынды (Kabar, 02.10.2021).
- Түркі кеңесіне мүше мемлекеттер Әзербайжан, Қазақстан, Қырғызстан, Өзбекстан және бақылаушы ел ретінде Мажарстанның жоғары лауазымды өкілдері Ыстамбұлда кезектен тыс жиналыс өткізді. Қатысушылар Ауғанстандағы қазіргі жағдайды талқылады. Елшілер Ауғанстандағы тұрақтылықты сақтау, гуманитарлық көмек көрсету, көші-қонның жаңа толқынының алдын алу, сондай-ақ террористік топтардың елде қайтадан тамыр жаюына жол бермеу жолдарына тоқталды. Кездесу әріптестерімен екіжақты кездесулер өткізген министр Чавушоглуның шақыруымен өтті (Анадолу агенттігі, 27.09.2021).
- Түркия мен Украина арасында ұшқышсыз ұшу аппараттарының (ҰҰА) құрылысы, техникалық қамтамасыз ету және Байрактар ҰҰА-тарын пайдалануға байланысты кадрларды даярлау негізінде өзара түсіністік туралы меморандумға қол қойылды. Құжатты Украина президенті Владимир Зеленскийдің қатысуымен Корғаныс министрі Андрей Таран мен «Байрактар» бас директоры Халук Байрактар мақұлдады. Өзара түсіністік туралы меморандум Түркия мен Украина арасындағы ұшқышсыз ұшу аппараттарын бірлескен өндіру жолындағы маңызды қадам болып табылады (President.gov.ua, 29.09.2021).
- Еуропалық Одақтың Сыртқы қатынастар және қауіпсіздік саясаты жөніндегі жоғары өкілі Жозеп Боррелл Брюссельде Қырғызстан Сыртқы істер министрі Руслан Қазақбаевпен кездесті. Тараптар Еуроодақ пен Қырғызстан қарым-қатынастарындағы соңғы жаңалықтарды, сондай-ақ Орталық Азиядағы аймақтық мәселелерді, соның ішінде Ауғанстандағы жағдайды талқылады. Сондай-ақ, тараптар кеңейтілген серіктестік пен ынтымақтастық туралы келісімнің жасалуы мен 5 қарашада Бішкекте өтуі жоспарланған ЕО-Орталық Азия бірінші экономикалық форумына дайындық туралы айтты (Хабар, 29.09.2021).

Экономика, қаржы және энергия

- 2021 жылы Қазақстан Үкіметі Индустрияландыру картасы аясында жалпы құны 2,8 миллиард доллар болатын 128 жобаны іске қосуды жоспарлап отыр. Бұл жобалар өнеркәсіптік өндіріс пен экспортты тиісінше 2,3 миллиард долларға және 800 миллион долларға арттырады. Сонымен қатар тамақ, жеңіл өнеркәсіп, металлургия, машина жасау және энергетика сияқты салаларда 12 мыңға жуық жұмыс орны ашылады деп күтілуде. Қарағанды мен Алматы облыстары мен Шымкент қаласы жобаларды пайдалануға беруде оң динамиканы көрсетеді (Qazaq TV, 28.09.2021).
- Жақында Қазақстанның Ауыл шаруашылығы министрлігі Ауғанстанға үн мен астық жеткізуді қалпына келтіретінін хабарлады. Бұл тауарлардың Қазақстаннан Ауғанстанға жөнелтілуі осы елдегі соңғы саяси оқиғаларға байланысты бұрын тоқтатылған болатын. Бүгінгі таңда қазақстандық өндірушілер 200 мың тоннаға жуық үн мен 33 мың тонна астық экспорттады. Қазақстандық және ауғандық іскер серіктестер арасындағы коммерциялық байланыстар берік болып қала береді. Ауғанстан - бұл тауарлардың негізгі экспорттық нарықтарының бірі және Қазақстанның стратегиялық серіктесі (Qazaq TV, 29.09.2021).
- Гонконгтық «ZRC Technology» компаниясы Орталық Азия Моторс Кәсіпорны негізінде Өзбекстанның Ферғана облысында электромобиль өндірісіне 43 миллион доллар инвестиция салуды жоспарлап отыр. Жобаның жалпы құны 55 миллион доллар болады деп күтілуде және нысанның жылдық өндірістік қуаты 10 мың көлік болады. Нысан 2022 жылдың желтоқсанында пайдалануға беріледі. Соңғы мәліметтер бойынша, республика бойынша 33 электр қуаттау станциясы жұмыс істейді (UzReport, 28.09.2021).
- Беларусь ауыл шаруашылығы және азық-түлік министрлігі Беларусь экспортында ауыл шаруашылығы өнімдерінің үлесі 17%-ға жақындағанын хабарлады. 2021 жылдың 7 айында еліміз өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 109,6% мөлшерінде 3,5 млрд. долларға азық-түлік пен ауыл шаруашылығы шикізатын экспорттады. Нәтижесінде, валюталық түсім 309 миллион долларға өсіп, сыртқы сауда пайдасы 1,1 миллиард долларға жетті. Фирмалар экспорттауда мақсатты нарықтағы сыртқы сұранысты қарастырмақ (BelTA, 28.09.2021).
- Ресейдің отын энергетикалық кешені орталық диспетчерлік басқармасы елдің мұнай экспорты бойынша статистикалық мәліметтерді жариялады. Ұсынылған мәліметтерге сәйкес, 2021 жылдың 9 айында Ресейдің мұнай экспорты өткен жылмен салыстырғанда 5,6%-ға азайып, 166,2 миллион тоннаға дейін төмендеді. Бұл төмендеу елдің мұнай өндірісін қысқарту туралы ОПЕК+ келісіміне қатысуына байланысты болды. Алайда келісімге қол қойған тараптар шектеулерді біртіндеп жеңілдетуде. Мысалы, 2021 жылдың қыркүйегінде ресейлік мұнай экспорты 4,1%-ға өсіп, 18,6 млн тоннаға жетті (TASS, 02.10.2021).
- Әзірбайжанның Экономика министрі Микаил Жаббаров жақында түріктің «Etı Bakı» және «Artvin Maden» компаниялары Әзірбайжан кен орындарын геологиялық барлау мен пайдалануды қамтамасыз етеді. Министр Жаббаров бұл қадам елдің босатылған аумағында тау-кен өнеркәсібін іске қосуда және аймақтың экономикалық интеграциясын жеделдетуде маңызды рөл атқаратынын мәлімдеді. 2021 жылдың 8 айында Әзірбайжан мен Түркия арасындағы тауар айналымы 2,8 миллиард долларға жетті (AzerNews, 01.10.2021).

Қоғам және мәдениет

- Халықаралық Түркі академиясы түрік ақыны Юнус Эмренің Түркістанда қазақ және түрік тілдерінде жарық көрген поэзия кітабын таныстырды. Таныстыру рәсіміне Түркия Ұлы Ұлттық Мәжілісінің Төрағасы Мұстафа Шентоп пен ҚР Парламентінің спикері Нұрлан Нығматулин қатысты. Президент Режеп Тайып Ердоған 2021 жылды түріктің ұлы ақыны Юнус Эмренің дүниеден өткеніне 700 жыл толуына орай «Юнус Эмре жылы» деп жариялаған (Kazinform, 29.09.2021).
- Түркияның Бурса қаласында IX Халықаралық Алтай қауымдастығының симпозиумы өтті. Бұл шараны Османгази муниципалитеті Түркияның Мәдениет және туризм министрлігімен, Түрік тарихи қоғамымен және Түрік әлемінің муниципалитеттер одағымен бірлесе ұйымдастырды. Үш күнге созылған симпозиум барысында әр түрлі елдерден көптеген фольклортанушылар жиналып, әр түрлі тақырыпта жиналыстар өткізілді. Ашылу отырысының соңында ТҮРКСОЙ Бас хатшысы Дүйсен Касинов Османгази қаласының әкімі Мұстафа Дундраға ТҮРКСОЙ естелігін табыс етті (Turksoy.org, 27.09.2021).
- Түркия Сыртқы істер министрі Мевлют Чавушоглу Анкарадағы президенттік кешенде өткен үкімет отырысында Түркияның Ауғанстанға гуманитарлық көмек жіберетінін мәлімдеді. Автокөлік жылдам әрі арзан болатындықтан, көмек Пәкістан арқылы автокөлікпен жіберіледі. Қазіргі уақытта ел Ауғанстанда азық-түлік, дәрі-дәрмек пен қысқы киім жетіспеушілігінен ауыр гуманитарлық дағдарысқа тап болып отыр (Yenisafak.com, 29.09.2021).
- Тәжікстанның оңтүстік-шығысындағы көне Карон қаласы ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мұралар тізіміне енгізілетін болады. Карон - ежелгі тарихи ескерткіштердің бірі және Дарваз корольдігінің бұрынғы астанасы. Ескерткішті 2012 жылдың сәуірінде Тәжікстан Ұлттық ғылым академиясының мүшесі, профессор Юсуфшоҳ Якубов ашқан. Карон XV ғасырда жоғалып кеткен және оның тұрғындары су қорының сарқылуына байланысты сол өңірден кетіп қалған деген болжам бар (ASIA-Plus, 29.09.2021).
- Қырғызстанның Түркиядағы елшісі Кубанчыбек Өмірәлиев, Анкара университетінің ректоры профессор Неждет Үнувармен кездесті. Кездесу барысында тараптар Анкара университеті мен Қырғыз университеттері арасында достық қарым-қатынас орнату арқылы ынтымақтастықты дамыту қажеттілігіне назар аударды. Тараптар сонымен қатар университетте Қырғыз Республикасы тәуелсіздігінің 30 жылдығына арналған фотосуреттер көрмесін ұйымдастыруға келісті. Қазіргі уақытта университетте Қырғызстаннан 41 студент білім алуда (Kabar.kg, 27.09.2021).
- Ташкентте Қазақстан кино күндері басталды. Көрсетілетін қазақ кинолардың қатарында «Мұзбалақ», «Күлтегін», «Әміре», «Сен үшін», «Аманат», «Анаға апарар жол», «Жылқы ұрылары» және «Оралман» фильмдері бар. Бұл шара Ташкенттегі «Жібек жолының маржаны» халықаралық кинофестивалы аясында ұйымдастырылды. Кинофестивальде сонымен қатар Әзірбайжан, Беларусь, Египет, Израиль, Үндістан, Италия, Иран, Қазақстан, Қырғызстан, Польша, Ресей, Тәжікстан, Түркия және Өзбекстан кино күндері өтеді (Elorda.info, 29.09.2021).